

Laibach: družbeno-kulturni okviri in kratki stiki

Zamisel

Prispevek je nastal vzporedno s srečanjem »Laibach: družbeno-kulturni okviri in kratki stiki«, ki se je odvijalo 21. februarja letos v Mladinskem centru Podlaga v Sežani s ciljem, da bi večer posvetili slovenski glasbeni skupini Laibach in umetniškemu gibanju NSK. Gre za pomembni skupini, ki se prepletata in razpolagata s številnimi zvestimi oboževalci tako širom po Evropi kot tudi drugod po svetu. Hkrati gre za skupini, ki sta v teku let ohranili nek poseben status neodvisnosti od usklajenih vzorcev, komercialnih logik in umetniških struj. In ki sta najbrž dober del slovesa pridobili prav zaradi težnje po ohranjanju omenjene neodvisnosti oziroma po preseganju vzorcev, kar je med drugim sprožilo zanimanje številnih glasbenikov, intelektualcev in kulturnikov.

Najbrž je napačil pravi trenutek, da se o teh skupinah spregovori v tej novi luči, ki dejansko želi vsebovati nek poučni element. Dejstvo, da nam je omenjeno srečanje uspelo prirediti tik pred izidom nove zgoščenke zasedbe Laibach z naslovom »Spectre« pri londonski založbi Mute Records, nam predstavlja pomembno dodano vrednost. V teku srečanja so o različnih vidikih skupine Laibach oz. NSK-ja spregovorili prof. Aleš Erjavec, Gorazd Brne in avtor tega prispevka – spodaj podpisani Mitja Stefancic. Za začetek bom podal splošni opis o tej skupini, kasneje pa bom skušal opisati politično (ne)opredeljenost te skupine oziroma razloge, zakaj so Laibach primerni za mlade poslušalce (recimo poslušalce od dvajsetih do tridesetih let starosti).

Splošni podatki o skupini Laibach

Za uvod bi navedel nekaj splošnih podatkov o skupini Laibach oziroma o NSK-ju. Skupina Laibach je nastala junija leta 1980 v Trbovljah – to je mesto, ki leži v osrčju Slovenije in je bilo v minulih desetletjih znano po kakovostnem premogu in po več stoletni rudarski zgodovini. Nastanek je sovpadal z gospodarsko krizo, ki je udarila po Sloveniji in bivši Jugoslaviji: »povečanje zunanjega dolga, ki je do sredine osemdesetih znašal že 20 milijard dolarjev, hud trgovinski primanjkljaj, strašna inflacija, ki je bila leta 1980 že 20-odstotna, kmalu zatem že 45-odstotna... rekordna

brezposelnost, stagnacija, nižanje standarda, devalviranje dinarja, redukcija elektrike« (Štefančič, 2012, str. 59) .

Zasedba Laibach se je v osemdesetih in devetdesetih letih uveljavila predvsem na glasbenem področju, saj je v teku let izdala številne albume, zgoščenke in priredbe pesmi znamenitih in legendarnih skupin, kot so Beatles, Rolling Stones, the Queen in Europe. Predelala je nekatere pesmi znanih evropskih in ameriških glasbenikov, na primer Sergeja Gainsbourga in Boba Dylana, klasičnih mojstrov, kot sta Bach in Wagner; pred nekaj leti pa je posodobila celo nekatere državne himne (priredbe so zaobjete v zgoščenki »Volk« iz leta 2006) .

Skupaj z nekaterimi drugimi umetniškimi kolektivi (IRWIN, Scipio Nascisce) je ta skupina leta 1984 odločilno prispevala k nastanku umetniškega gibanja Neue Slowenische Kunst (NSK), katerega umetniški izdelki so danes zelo cenjeni.

Na glasbenem področju je trboveljska skupina posredno ali neposredno vplivala na razvoj tako domačih kot tujih ansamblov: dva primera sta slovenska skupina Siddharta in nemška skupina Rammstein. Na začetku kariere je sodelovala tudi z nekaterimi alternativnimi glasbenimi skupinami (npr. Last Few Days), v zadnjih glasbenih izdelkih pa tudi z uveljavljenimi didžeji (npr. Umek) in ansambli (npr. Silence).

Skratka, skupina Laibach je zelo vplivna tako na umetniškem kot tudi na intelektualnem področju. Po zaslugi omenjenega obsega in zaradi razvejanosti delovanja Laibachov je to skupino zelo težko opredeliti. Moj cilj v tem prispevku je podati nekaj točk za boljše dojetje glasbene in drugovrstne razsežnosti te zasedbe. Pri tem imam v mislih predvsem mlajše bralce oz. poslušalce. Glede na to,

da neke enostavne definicije o tem, kaj skupina Laibach pravzaprav je, ni na voljo, je verjetno najbolje, če navedemo to, kar skupina ni:

- ***Laibach ni politična skupina***, čeprav se je v zadnjih desetletjih prek umetnosti posredno ali neposredno posvečala interpretaciji politike (tako slovenske kot tudi evropske in celo mednarodne) in se temu še vedno posveča. Lahko bi dejali, da se skupina posveča postavljanju političnih vprašanj in razodevanju resnice, ki ostaja »nedorečena«, a vendar zunaj standardnega političnega prostora.

- ***Skupine Laibach ni mogoče umestiti v neko točno opredeljeno umetniško strujo***. To pa vseeno še ne pomeni, da je trud pri takem poskusu zaman – prej obratno! Skupino Laibach namreč odlikuje težnja po spajanju različnih glasbenih žanrov in umetniških zvrsti. Že dejstvo, da se tega zavedamo, je dober korak naprej pri dojemanju razsežnosti te skupine in njenega opusa, ki v marsičem presega usklajene vzorce.

- ***Skupina Laibach ni desničarsko usmerjena***, čeprav med nastopi večkrat uprizarja desničarko simboliko in se poslužuje elementov iz desničarske ideologije. S tem nas kvečjemu opozarja, da se lahko nestrpnost in želja po avtoritarnem nastopanju skriva v slehernem človeku. V preteklosti te subtilne, a ključne razlike marsikdo ni dojel, tako da je moral za »obrazložitev« leta 1993 poskrbeti najuspešnejši živeči slovenski filozof – Slavoj Žižek s člankom »Why are Laibach and NSK not fascists?« (revija M'Ars).

- ***Laibach ni »povprečna«, standardna glasbena skupina*** niti klasična skupina oz. kolektiv umetnikov. Pri tem se lahko navežem na citat iz njihove pesmi »We Are Time«, v kateri opozarjajo: »We are no ordinary group/we are no humble pop musicians« (nismo vsakdanja skupina/nismo ponižni pop glasbeniki).

Politična (ne)opredeljenost in intelektualna fascinantnost

Da ne ciljajo na povprečje je bilo jasno že ob njihovem nastanku. Robert Rebolj je v diplomskem delu o tej zasedbi zapisal: »člani skupine Laibach pravijo, da se že od samega začetka niso hoteli formirati zgolj kot rock ali samozadovoljujoč art bend, pač pa so svoj projekt zastavili precej bolj kompleksno. Kljub temu, da se jim zdi glasba zelo močna, emotivna in abstraktna forma, so vedno želeli biti več kot samo glasbeniki. Pravzaprav jih to, da bi bili samo glasbeniki sploh ni zanimalo. Laibach je hotel postati kompleksen sistem, znotraj katerega je bila za ustvarjanje pomembna časovna, socialna, politična in zgodovinska relevantnost, ob tem pa si je želel biti tudi formalno zanimiv, predvsem kar se tiče eksperimentiranja in iskanja novih form ter destabilizacije že obstoječih pravil oziroma definicij. Zaradi velike predanosti skupini so bili pripravljeni sprejeti tudi vse posledice reakcij, ki so bile na nek način pričakovane« (Rebolj, 2003, str. 47). Prav težave pri dojetju in opredelitvi teh skupin pa lahko med intelektualci vzbujajo enkratno zanimanje in pozornost.

Razlogi, zakaj so Laibachi postali deležni širšega zanimanja s strani kulturnikov in intelektualcev, postanejo jasni, če se navežem na citat Profesorja Erjavca: »Skupina Laibach je od samega začetka posnemala vladajoči politični diskurz ter ga na ta način spodkopavala od znotraj ... Od samega začetka je bil del [Laibachove] strategije biti dvoumen, uporabljati totalitarni diskurz kot umetniški pripomoček ter onemogočati vsakršno neposredno politično kritiko na svoj račun, saj ta nikdar ne more določiti svoje tarče, če pri tem uporablja svoj uveljavljeni diskurz« (Erjavec,

1996, str. 172). Posnemanje in dvoumnost pa intelektualce silita k razmisleku, k interpretaciji in k ugotavljanju, kaj se pravzaprav »skriva« pod tako strategijo.

Nekateri intelektualci se pri preučevanju Laibachov in gibanja NSKa navezujejo na sodobne mislece, kot je Slavoj Žižek, na zastopnike postmodernizma, na Deleuzeja in Guatarrija (Goddard, 2006), spet drugi pa so v Laibachovih nastopih in izdelkih opazili dejansko preseganje frankfurtske družbeno-kritične teorije, ki v pop glasbi vidi »diverzijo, s katero skuša oblast delavca zamotiti in pomiriti« (Štefančič, 2012, str. 105). Laibachi in NSK niti niso vsem všeč. Osebno sem v njih sprva zaznal elemente postmodernizma, zdaj pa bi jih še najlažje primerjal z zornimi koti, ki nam jih narekuje francoski pisatelj Albert Camus – torej z razmišljanjem o pojmih odtujenosti, oblasti, podrejenosti ter o samem smislu življenja ipd. Kdo drug pa se morda z mojo interpretacijo ne strinja in se bo verjetno raje navezal na katerega drugega misleca, ki po njegovem ponuja boljšo interpretacijo Laibachov. Verjetno je še najbolj primerno zaključiti, da Laibachi enostavno odpirajo prostor za intelektualno debato, pri kateri je umestno sklicevati se na določene mislece, ni pa primerno, da se o tem, kaj zasedba Laibach komu pomeni, določa na tog in nepremišljen način.

O tem, zakaj so Laibach primerni (tudi) za mlajše generacije

Ko govorimo o skupini Laibach, govorimo o skupini, ki ne prikriva temnih plati človeštva, temveč jih enostavno razkriva in razkazuje, včasih posredno, včasih pa tudi neposredno prek glasbe, s pomočjo retorike, z vizualnimi prikazi ter na plakatih. Želja po oblasti, težnja po totalitarnih političnih sistemih oziroma režimih, vojna kot pripomoček za doseganje oblasti, želja podrežati ostale volji posameznikov, ne da bi jih pojmovali kot sebi enake. To so problematike, ki so jih Laibach uprizorili v preteklosti, in s katerimi so se tudi dejansko soočali (npr. prepoved nastopanja, vojna v bivši Jugoslaviji v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ipd.), ter katerim se leta 2014 še vedno posvečajo na izviren način. Na novi zgoščenki »Spectre« so v ospredju globoke tematike, kot so moralna dekadenca in človeško trpljenje, nesposobnost vodilnih politikov, da bi bili državljanom za (zdrav) zgled, upor kot posledica nasilnega podrejanja in nepravilnih družbenih odnosov, težave pri premoščanju družbenih problemov. V pesmi z naslovom »Eurovision« na primer mračno odmevajo verzi, ki opozarjajo na morebitni razdor Evrope: »na ulicah so ljudje / slišim njihov glas / ampak ušesa, ki bi jim morala prisluhniti, so gluha /

opazam roke ljudi, dvignjene v nebo, a pogled je usmerjen drugam: Evropa razpada!«.

Prav zato ni nič čudnega, če kdo podvomi, ali so Laibach primerni tudi za mlade poslušalce. Ali je skupina Laibach mladim za zgled, je sicer napačno vprašanje, saj bi bilo to približno tako, kot če bi nekomu postavili vprašanje: »Ali se ti zdi, da je Baudelaire primeren zgled za mladega bralca?«. Je pa nadvse primerno, da mladi Laibache poznajo, in da jih skušajo razumeti (kajti že sama želja po razumevanju njihove razvejane in kompleksne umetnosti je po mojem mnenju dragocena). Pri tem naj navedem tako intelektualne kot tudi kulturne razloge.

Zasedba Laibach je eden od najuspešnejših kulturnih pojavov in »produktov«, kar jih premore Slovenija od druge svetovne vojne dalje. Skupina je svoj opus popeljala neposredno v sredino evropske kulture in kdor po Evropi pozna glasbene izdelke Laibachov, po vsej verjetnosti tudi ve, da gre za slovensko skupino in po vsej verjetnosti celo to, da je slovenska prestolnica Ljubljana. Skratka, Laibachi imajo velik pomen za sodobno slovensko kulturo, saj so igrali enkratno vlogo pri njeni posredni ali neposredni promociji v tujini – ne glede na to, ali so si to želeli ali ne. Po drugi strani pa Laibachi krepko presegajo meje »slovenskosti«, kar morda samo po sebi narekuje potrebo po boljši kontekstualizaciji njihovega umetniškega dela, pa čeprav taka kontekstualizacija ne more in ne sme biti toga oziroma zgolj formalna vaja. Kajti formalnost, ki jo Laibachi večkrat narekujejo med lastnimi nastopi, ne sovpada s togostjo in z rigidnimi miselnimi vzorci.

Mitja Stefancic, 21.2.2014

Literatura:

Brne, G. (2004), *Laibach: dediščina punka? Slovenski punk in Laibach (1980-1987)*. Diplomaska naloga. Filozofska Fakulteta, Ljubljana.

Brne, G. (2014), *Kaj je Laibach? Ali, slovenski punk vs. Laibach: stičnosti v navezavi na strategijo in formo*, predstavitev, Sežana: MC Podlaga, 21.2.2014.

Erjavec, A. (1996), *K podobi*. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

Goddard, M. (2006), *We Are Time: Laibach/NSK, Retro-Avantgardism and Machinic Repetition*, *Angelaki: A Journal of the Theoretical Humanities*, 11(1), str. 45-54.

Osborne, P. (1996), *A Critical Sense: Interviews with Intellectuals*. London: Routledge.

Rebolj, R. (2003), *Umetnost v totalitarnem demokratičnem političnem sistemu na primeru skupine glasbene Laibach*. Diplomaska naloga. Fakulteta za Družbene Vede, Ljubljana.

Štefančič, M. (2012), *Teror zgodovine: kako je Laibach na začetku osemdesetih premaknil nacijo, partijo in filozofijo*. Ljubljana: UMco.

<http://zofijini.net/laibach-druzbeno-kulturni-okviri-in-kratki-stiki/>